

**Anàlisi de polítiques exteriors**

Codi: 101097

Crèdits: 6

| Titulació                                 | Tipus | Curs | Semestre |
|-------------------------------------------|-------|------|----------|
| 2500259 Ciència política i gestió pública | OT    | 3    | 2        |
| 2500259 Ciència política i gestió pública | OT    | 4    | 0        |
| 2503778 Relacions Internacionals          | OB    | 3    | 1        |

**Professor/a de contacte**

Nom: Lluc Lopez Vidal

Correu electrònic: Lluc.Lopez@uab.cat

**Utilització d'idiomes a l'assignatura**

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

**Prerequisits**

Aquesta assignatura no té prerequisits acadèmics. No obstant això, és altament recomanable que l'estudiant tingui formació bàsica en Relacions Internacionals y Ciència Política.

L'alumnat ha de tenir l'hàbit de llegir i consultar diferents mitjans de comunicació d'informació general, seguint especialment les notícies sobre política internacional. Tanmateix, es requereix que l'alumnat tingui la capacitat d'anàlisi crítica d'aquestes fonts d'informació.

Gran part dels principals textos acadèmics sobre anàlisis de polítiques exteriors estan en anglès, per tant es requereix un molt bon nivell de comprensió de lectura en aquesta llengua.

**Objectius**

En aquesta assignatura es persegueixen dos objectius concrets:

a) Proporcionar un marc conceptual i una visió detallada de les eines teòriques i instrumentals que permeten analitzar i explicar els diversos factors, actors i contextos de les polítiques exteriors;

b) Aplicar el marc i les eines a diferents estudis de cas de països i zones rellevants, del Nord i del Sud de l'actual sistema internacional. De manera específica, es busca que al final del curs l'alumnat puguin:

- Analitzar polítiques públiques rellevants per a l'àmbit internacional, en particular la política exterior, tant en el seu procés d'elaboració com d'implementació.
- Conèixer els orígens i desenvolupament dels principals marcs analítics i eines conceptuais en l'anàlisi de les polítiques exteriors.
- Comprendre el complex sistema internacional en el qual es dissenyen i implementen les polítiques exteriors.
- Identificar i analitzar els principals actors, processos polítics, institucionals, econòmics i socials, tant a nivell estatal com internacional i que influeixen en la definició i implementació de les polítiques exteriors

- Analitzar i valorar processos de presa de decisió en matèria de política exterior, amb l'ajuda de diferents eines analítiques, i utilitzant casos d'estudi de diferents períodes històrics i relatius a diferents regions del món.
- Conèixer i comprendre les transformacions més rellevants en les diferents dimensions de la política exterior, i específicament en la diplomàcia contemporània.
- Reflexionar críticament sobre les implicacions ètiques i normatives que es deriven de les decisions en matèria de política exterior.
- Adquirir la capacitat d'identificar fonts d'informació rellevants per a l'estudi i anàlisi de les polítiques exteriors.

## Competències

### Ciència política i gestió pública

- Aplicar el coneixement teòric i analític de les relacions internacionals a casos pràctics i professionals, en particular en l'esfera del conflicte i la cooperació entre actors.
- Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
- Demostrar que es coneixen les tendències teòriques i les aproximacions analítiques clàssiques i recents de les relacions internacionals.
- Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
- Diferenciar les principals teories de la disciplina i els diferents camps; les elaboracions conceptuals, els marcs i els enfocaments teòrics que fonamenten el coneixement de la disciplina i els seus diferents àmbits i subàrees, així com el seu valor per a la pràctica professional mitjançant casos concrets.
- Dissenyar tècniques per a la recollida de dades, coordinar el tractament de la informació i aplicar rigorosament mètodes de verificació d'hipòtesis.
- Elaborar i planificar recerques o informes analítics.
- Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.
- Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
- Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
- Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
- Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
- Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.
- Treballar autònomament.
- Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
- Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.
- Valorar aspectes distintius i instrumental conceptual i metodològic específic de les diverses tendències i aproximacions analítiques de les relacions internacionals.

### Relacions Internacionals

- Analitzar casos i fenòmens de lesfera internacional i interpretar textos polítics diversos fent servir les teories polítiques contemporànies.
- Analitzar el comportament dels actors internacionals, tant estatals com no estatals.
- Analitzar la laboració i la implementació de polítiques públiques rellevants en l'àmbit internacional, en particular la política exterior i les polítiques de seguretat i de defensa.
- Aplicar tècniques d'anàlisi quantitatives i qualitatives als processos de recerca.
- Argumentar i establir relacions de causalitat plausibles, a partir de dades i de metateories, i establir formes de validar-o refutar-les.
- Diferenciar les principals teories de les relacions internacionals i els seus diversos camps (teoria internacional, conflictes i seguretat, organitzacions internacionals, economia política internacional, etc.) per aplicar-los a la pràctica professional.
- Elaborar i preparar la presentació d'informes i/o propostes d'intervenció.
- Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals rigoroses.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.

- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Utilitzar anglès tant per rebre com per comunicar informació, anàlisis i propostes.

## Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar el comportament d'actors diversos en els principals temes i problemes relacionats amb la seguretat internacional, els conflictes internacionals i la promoció de la pau.
2. Analitzar polítiques públiques de països concrets, en particular polítiques exteriors, i aprehendren els trets de continuïtat i de canvi en perspectiva històrica.
3. Aplicar el coneixement teòric i analític de les relacions internacionals a casos pràctics i professionals, en particular en l'esfera del conflicte i la cooperació entre actors.
4. Aplicar les diferents teories i enfocaments a l'anàlisi dels principals problemes relacionats amb la seguretat, les polítiques exteriors i els conflictes armats i la promoció de la pau.
5. Aplicar raonadament diferents teories polítiques contemporànies a fenòmens relacionats amb la seguretat internacional, els conflictes internacionals, les polítiques exteriors dels principals estats i la promoció de la pau.
6. Aplicar tècniques d'anàlisi quantitatives i qualitatives als processos de recerca.
7. Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
8. Argumentar i establir relacions de causalitat plausibles, a partir de dades i de metateories, i establir formes de validar-o refutar-les.
9. Demostrar que es coneixen les tendències teòriques i les aproximacions analítiques clàssiques i recents de les relacions internacionals.
10. Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
11. Descriure els principals elements que caracteritzen la societat internacional global (1945-2000).
12. Descriure l'ordre internacional: anarquia versus ordre, societat d'estats i societat transnacional.
13. Dissenyar tècniques per a la recollida de dades, coordinar el tractament de la informació i aplicar rigorosament mètodes de verificació d'hipòtesis.
14. Elaborar i planificar recerques o informes analítics.
15. Elaborar i preparar la presentació d'informes i/o propostes d'intervenció.
16. Exposar les grans aproximacions a les relacions internacionals (realisme, transnacionalisme, estructuralisme).
17. Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.
18. Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
19. Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals rigoroses.
20. Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
21. Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
22. Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
23. Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
24. Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
25. Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
26. Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
27. Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.

28. Treballar autònomament.
29. Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
30. Utilitzar adequadament la teoria i els conceptes de les relacions internacionals (tradicions de pensament hobbesiana, grociana i kantiana).
31. Utilitzar les eines d'anàlisi comparada de les polítiques exteriors i aplicar-les a casos concrets i simulats.
32. Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.
33. Utilitzar anglès tant per rebre com per comunicar informació, anàlisis i propostes.
34. Valorar aspectes distintius i instrumental conceptual i metodològic específic de les diverses tendències i aproximacions analítiques de les relacions internacionals.
35. Valorar críticament els impactes de la globalització en diferents àmbits: seguretat, medi ambient, drets humans, migracions i pau.

## Continguts

Introducció: Presentació dels objectius de l'assignatura, de la metodologia de treball i dels mètodes d'avaluació.

### Bloc I: L'anàlisi de les polítiques exteriors com a disciplina acadèmica

1. La rellevància pràctica de l'anàlisi acadèmic de les polítiques exteriors
1. La política exterior com a política pública
1. Orígens i evolució de l'àrea d'estudi
1. Conceptes clau: interessos nacionals, nivells d'anàlisis, interaccions agent-estructura, i implementació de les polítiques

### Bloc II. Eines teòriques per a l'anàlisi de les polítiques exteriors

1. Models analítics (1). El model d'actor racional.
1. Models analítics (2). El model de política burocràtica
1. Models analítics (3). El model de l'actor individual i aproximacions psicològiques
1. Models analítics (4). El nivell societal: el pes de la cultura política i el valors socials en la formulació de la política exterior

### Bloc III. Actors no tradicionals i nous reptes per a l'anàlisi de les polítiques exteriors

1. L'impacte de l'opinió pública i els mitjans de comunicació en la formulació de les polítiques exteriors
1. Els actors no governamentals i la seua influència en la política exterior
1. La política exterior dels actors governamentals no centrals (paradiplomàcia)

## Bloc IV. Estudis de cas

1. La formulació i anàlisi de les polítiques exteriors en un món creixentment interconnectat
2. Estudi de cas (I): Política Exterior dels Estats Units
3. Estudi de cas (II): Política Exterior de la Xina
4. Estudi de cas (III): Política Exterior del Japó
1. Presentació oral dels treballs dels alumnes

## Metodologia

La dedicació de l'alumnat a aquesta assignatura es divideix en diversos tipus d'activitats, cadascuna d'ells amb un pes determinat d'hores de treball. Aquesta varietat de formes de treball es materialitza en metodologies diferenciades.

Aquesta assignatura és de 6 crèdits ECTS, és a dir, implica una dedicació total de l'estudiant de 150 hores, distribuïdes en:

- Activitats dirigides, activitats a l'aula amb la presència del professor i que poden consistir en *classes magistrals* (amb el suport de les TIC i amb la possibilitat de desenvolupar debats en gran grup); en *seminaris de discussió* de les lectures obligatòries en grups més reduïts i en sessions més orientades a *qüestions pràctiques*, en les que s'analitzaran casos, problemes i exemples relatius al temari del curs. Per a aquestes sessions, hi hauran lectures prèvies obligatòries anunciades amb antel·lació. Aquestes activitats representen aproximadament un terç del total del treball exigít (52,5 hores).

- Activitats supervisades, activitats dutes a terme per l'alumnat fora de l'aula d'acord amb un pla de treball dissenyat i posteriorment tutoritzat i avaluat per part del professor. Així mateix, durant el curs, l'alumnat haurà de llegir articles breus en relació als quals podrà fer un comentari sobre el text llegit i, a més, participar activament en debats sobre els articles. També s'hi inclouen les tutories i altres activitats anàlogues de seguiment de curs. Aquestes activitats representen, aproximadament, el 10% del treball exigít (15 hores).

- Activitats autònomes, totes aquelles activitats que realitza l'alumne pel seu compte i d'acord amb les exigències de la assignatura per tal de superar amb èxit l'assignatura, poden ser lectures bàsiques i complementàries, estudi dels apunts de classe o totes aquelles altres activitats que complementen la formació que s'assoleix en aquest curs. Aquestes activitats representen la meitat del temps de treball de l'alumnat (75 hores).

La metodologia docent s'adequa a aquest repartiment del treball i de les activitats.

## Activitats formatives

| Títol                                                              | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge                                         |
|--------------------------------------------------------------------|-------|------|------------------------------------------------------------------|
| Tipus: Dirigides                                                   |       |      |                                                                  |
| Sessions magistrals amb ús de les TIC i seminaris al aula          | 52,5  | 2,1  | 1, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 16, 17, 20, 21, 26, 27, 30, 32, 34, 35 |
| Tipus: Supervisades                                                |       |      |                                                                  |
| Tutories i revisions dels treballs, exàmens i controls de lectures | 15    | 0,6  | 3, 9, 14, 18, 20, 21, 26, 28, 32, 34                             |
| Tipus: Autònomes                                                   |       |      |                                                                  |
| Treball autònom de l'alumne                                        | 75    | 3    | 13, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32       |

## Avaluació

L'avaluació d'aquesta assignatura es compon de les següents parts:

Un examen escrit dels Bloc I i II: "L'anàlisi de les polítiques exteriors com a disciplina acadèmica", "Eines teòriques per l'anàlisi de les polítiques exteriors" i "Estudis de Cas". 40% de la nota final

Dues pràctiques a l'aula utilitzant les teories de Relacions Internacionals i els models de anàlisi de política exterior (cadascuna d'elles val 15% de la nota final). 30% de la nota final.

Treball final en grup, utilitzant les eines dels models d'anàlisi (presentació oral i treball escrit). 30% de la nota final

### Consideracions importants:

Per tal de poder superar l'assignatura serà condició necessària, que no suficient, obtenir com a mínim una nota de 5/10 en l'examen dels Blocs I i II. Un cop assolida aquesta nota mínima de 5/10 es procedirà a fer mitjana ponderada amb les notes de les practiques i el treball final en grup .

Quan la nota ponderada final sigui igual o superior a 5/10 es considerarà l'assignatura com superada.

El fet de presentar-se al examen i haver presentat UNAdes dues PRÀCTIQUES, o presentar-se al examen i presentar el TREBALL EN GRUP, eximeix l'estudiant de la qualificació de "NO PRESENTAT".

La data del examen dels Blocs I , II i III es farà públic amb antelació suficient.

L'alumnat que no hagués superat l' examen tindrà l'oportunitat d'acollir-se a les activitats de compensació, és a dir, podran tornar a fer el examen únicament una vegada més, el dia que determini la Facultat per el examen final de la assignatura.

Les dates de les DUES pràctiques a l'aula, i de la presentació oral i escrita del TREBALL FINAL EN GRUP s'especificaran en el marc de la programació de l'assignatura (veure Campus Virtual).

Molt important. Les pràctiques a l'aula no es poden tornar a presentar. No obstant això, en la evaluació compensatòria s'inclouran dues preguntes opcionals relacionades amb les pràctiques, per a aquells estudiants que vulguin pujar la seva nota en aquests exercicis.

D'acord amb l'article 117.2 de la Normativa acadèmica de la UAB, l'avaluació dels alumnes repetidors podrà consistir en una sola prova de síntesi. L'alumnat repetidor que es vulgui acollir a aquesta possibilitat, caldrà que es posi en contacte amb el professorat a principi de curs.

## Activitats d'avaluació

| Títol                                                 | Pes | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge                                                                    |
|-------------------------------------------------------|-----|-------|------|---------------------------------------------------------------------------------------------|
| Dues pràctiques a l'aula (15% cadascuna d'elles)      | 30% | 4     | 0,16 | 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 34, 35 |
| Examen escrit dels Blocs I i II                       | 40% | 2     | 0,08 | 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 21, 26, 28, 30, 33, 34, 35                                     |
| Treball final en grup. Presentació oral i per escrit. | 30% | 1,5   | 0,06 | 6, 7, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 27, 28, 29, 32                                            |

## Bibliografia

### Llibres de referència i consulta bàsics

- Alden, Chris; y Aran, Amnon (2016) *Foreign Policy Analysis. New approaches*, Oxon: Routledge
- Bjola, C. and Kornprobst, M. (2018) *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, New York: Routledge.
- Holmes, A. R., & Rofo, J. S. (2016) *Global Diplomacy. Theories, types, and models*, Boulder, Co.: Westview Press
- Hudson, Valerie (2013) *Foreign Policy Analysis. Classic and contemporary theory*, Plymouth: Rowman and Littlefield.
- Morin, J.F and Paquin, J. (2018) *Foreign Policy Analysis A Toolbox*, New York: Routledge.
- Smith, Steve.; Hadfield, A.; y Dunne, T. (Eds.) (2016 ) *Foreign Policy. Theories, actors, cases* ( 3rd Edition), Oxford: Oxford University Press.

### Lectures teòriques generals sobre Anàlisi de Polítiques Exteriors

Acharya, Amitav (2014) *The End of American World Order*, Cambridge, UK: Polity

Adigbuo, Richard (2007) "Beyond IR theories: the case for national role conceptions", *Politikon*, Vol. 34, No. 1, pp. 83-97.

Adler, Emanuel (2002) "Constructivism and International Relations", en Carlsnaes, Walter; Risse, Thomas; y Simmons, Beth A. (Eds.) *Handbook of International Relations*, London: Sage, pp. 95 - 118

Alden, Christopher, and Aran, Amnon (2016), *Foreign Policy Analysis: New approaches*, New York: Routledge.

Alons, Gerry C. (2007) "Predicting a state's foreign policy: state preferences between domestic and international constraints", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 3, No. 2, pp. 211-232.

Barbé, Esther (2007) *Relaciones Internacionales*, Madrid: Tecnos (3ª edición).

- Beach, Derek (2012) *Analyzing foreign policy*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Bremer, Juan José (2010) *Tiempos de Guerra y paz. Los pilares de la diplomacia: de Westfalia a San Francisco*, México: Taurus.
- Carlsnaes, Walter (1992) "The agency-structure problem in Foreign Policy Analysis", *International Studies Quarterly*, Vol. 36, No. 3, pp. 245-270.
- Carlsnaes, Walter (1993) "On analyzing the dynamics of foreign policy change: a critique and reconceptualization", *Cooperation and Conflict*, Vol. 28, No. 1, pp. 5-30.
- Fearon, James D. (1998) "Domestic politics, foreign policy, and theories of International Relations", *Annual Review of Political Science*, No.1, pp. 289-313.
- Grossman, M. (2005) "Role Theory and Foreign Policy Change: The Transformation of Russian Foreign Policy in the 1990s", *International Politics*, 42, (334-351).
- Gustavsson, Jacob (1999) "How Should We Study Foreign Policy Change?", *Cooperation and Conflict*, Vol. 34; No. 1, pp. 73-95.
- Hill, Christopher (2003) *The changing politics of foreign policy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Holsti, K. J. (1970) "National role conceptions in the study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Vol. 14, No 3, pp. 233-309.
- Hudson, Valerie (2014) *Foreign Policy Analysis. Classic and contemporary theory*, Plymouth, UK: Rowman and Littlefield.
- Hutchings, R. L., & Suri, J. (Eds.) (2015) *Foreign policy breakthroughs: cases in successful diplomacy*, Oxford University Press.
- Jentleson, B. W. (2013) *American foreign policy: the dynamics of choice in the 21st century*, Fifth edition. WW Norton.
- John Baylis, J., Smith, S., and Owens, P. (ed.) (2017) *The Globalization of world politics: an Introduction to International Relations*. Seventh edition, Oxford: Oxford University Press.
- Lentner, Howard H. (2006) "Public Policy and Foreign Policy: Divergences, Intersections, Exchange", *Review of Policy Research*, 23 (1), pp. 169-181.
- Lentner, Howard H. (2006), Lentner, "Public Policy and Foreign Policy: Divergences, Intersections, Exchange", *Review of Policy Research*, Volume 23, Number 1, pp. 169-181.
- Lobell, Steven E.; Ripsman, Norrin M.; y Taliaferro, Jeffrey W. (eds.) (2009) *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Melissen, Jan (ed.) (2007) *The new public diplomacy. Soft power in International Relations*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Mintz, Alex; DeRouen, Karl (2010) *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Murphy, Ann-Marie; Fulda, Andreas (2011) "Bridging the Gap: Pracademics in Foreign Policy", *Political Science and Politics*, 44 (2), pp. 279-283.
- Naím, Moisés (2013) *El fin del poder*, Barcelona: Debate.
- Nau, H. R. (2012) *Perspectives on international relations: power, institutions, ideas*, Washington, DC: CQ Press.

Neack, Laura. (2013) *The new foreign policy: complex interactions, competing interests*. 3rd edition. Rowman & Littlefield Publishers.

Putnam, Robert D. (1988) "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games", *International Organization*, Vol. 42, No. 3 , pp. 427-460.

Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., & Lobell, S. E. (2016) *Neoclassical realist theory of international politics*. Oxford University Press.

Rose, Gideon (1998) "Neoclassical realism and theories of foreign policy", *World Politics*, 51, 144-172.

Rosenau James N. (1971) *The Scientific Study of Foreign Policy*. New York: The Free Press.

Smith, Karen y Light, Margot (Eds.) (2001) *Ethics and foreign policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, Michael E. (2004) "Towards a theory of EU foreign policy making: multilevel governance, domestic politics, and national adaptation to Europe's common foreign and security policy", *Journal of European Public Policy*, 11:4, pp. 740-758.

Smith, Steve; Hadfield, Amelia; y Dunne, Tim (Eds.) (2016) *Foreign Policy. Theories, actors, cases*, Oxford: Oxford University Press.

Soriano, J.P. (2012) *Cultura Estratégica y Relaciones Internacionales. Brasil y México en la Seguridad Interamericana*, Madrid: Ed. Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado de Investigación sobre la Paz, la Seguridad y la Defensa, pp. 363.

Sterling-Folker, Jennifer (1997) "Realist environment, liberal process, and domestic-level variables", *International Studies Quarterly*, 41, pp. 1-25.

Vallès, Josep M<sup>a</sup> Valles (2006) *Ciencia Política: una introducción*, Barcelona. Ariel, pp. 395-411.

Vilanova, Pere (2006) "El Estado y el sistema internacional", a Miquel Caminal (ed), *Manual de Ciencia Política*, Madrid: Tecnos, pp. 623-645.

Wohlforth, William (2016) "Realism and foreign policy", a Smith, S.; Hadfield, A.; y Dunne, T. (Eds.), *Foreign Policy. Theories, actors, cases*, Oxford: Oxford University Press, pp. 35-53.

Zakaria, Fareed (1998) *From Wealth to Power: The unusual origins of America's World Role*, Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Zakaria, Fareed (2008) *The post-American World*, New York: Norton.